

AGNIESZKA MIARKA
Uniwersytet Śląski w Katowicach

STOSUNKI MOŁDAWSKO-ROSYJSKIE W DRUGIEJ DEKADZIE XXI WIEKU

Moldovan-Russian Relations in the Second Decade of the 21st Century

SŁOWA KLUCZOWE: Rosja, Mołdawia, strategiczne partnerstwo, Naddniestrze, Igor Dodon

KEYWORDS: Russia, Moldova, strategic partnership, Transnistria, Igor Dodon

ABSTRACT: The purpose of this article is to characterize the relations between Moldova and Russia in the second decade of the 21st century. The author describes influence of presidential elections in Moldova (2016) on Moldovan – Russian relations. The new president, Igor Dodon, wants to return to a strategic partnership with Russia. Presidential activity has improved the relations of Chisinau–Moscow in many areas. The paper also presents problematic issues: Transnistrian case and Moldovan-Ukrainian border. The current diplomatic crisis and the position of the Moldovan government towards Russia are also very important. The author analyzed and interpreted: documents of the Republic of Moldova, official statements by the authorities of Moldova and Russia, interviews.

1. Wpływ wyborów prezydenckich w Mołdawii z 2016 roku na relacje z Rosją

Warto nadmienić, że relacje na linii Kiszyniów–Moskwa były bardzo napięte przed wyborami prezydenckimi w 2016 r. Czynnikiem, który zdecydowanie wpłynął na zaostrzenie stosunków między tymi państwami, było podpisanie przez stronę mołdawską umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską w czerwcu 2014 r. Wydarzenie to stanowiło implikację prozachodniej linii politycznej koalicji partii Sojusz na rzecz Integracji Europejskiej, który zdynamizował proces przybliżania Kiszyniowa do struktur europejskich. Umowa została paraflowana w listopadzie 2013 r. podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Wilnie, a rok później podpisana przez będącego wówczas premierem Iuriego Leancę, wskazującego, iż jest to historyczne wydarzenie dla Mołdawii (Gruziya i Moldaviya 2014). W odpowiedzi na włączenie Kiszyniowa w orbitę oddziaływań podmiotów zachodnich Moskwa wprowadziła zakaz importu mołdawskich produktów: wina, konserw, owoców i mięsa. Ponadto decydenci rosyjscy zaczęli wywierać presję na kapitał ludzki tego

państwa poprzez nieprzedłużanie umów o pracę mołdawskim robotnikom mającym zatrudnienie w Federacji Rosyjskiej. Była to dotkliwa decyzja dla Mołdawii, gdyż ok. 500–700 tys. jej obywateli pracowało w Rosji (Miarka 2016, 235).

Fundamentalne znaczenie dla powolnego ocieplania stosunków bilateralnych między państwami, miało objęcie urzędu prezydenta Republiki Mołdawii przez Igora Dodona, który wygrał wybory prezydenckie w 2016 r. (warto zaznaczyć, że były to pierwsze bezpośrednie wybory prezydenckie w Mołdawii od 1996 r.). Polityk ten wywodzi się z Partii Socjalistów Republiki Mołdawii, odznaczającej się prorosyjskim nastawieniem. Administracja Rosji przyjęła z zadowoleniem wyniki mołdawskich wyborów prezydenckich, co wybrzmiewało w oficjalnych komentarzach dotyczących tego wydarzenia. Akcentowano, iż przeprowadzone wybory spełniały wszelkie standardy demokratyczne, a Dodon będzie prezydentem wszystkich Mołdawian, starającym się wsłuchiwać w głosy nie tylko zwolenników, lecz także przeciwników. Zaznaczano również otwarcie zainteresowanie strony rosyjskiej prowadzeniem konstruktywnego dialogu w celu zrealizowania deklaracji nowego prezydenta dotyczącej rozwijania współpracy między Moskwą a Kiszyniowem w różnych dziedzinach (Kommentarij Departamenta informatsii 2016). Strategiczny zwrot ku Rosji w polityce zagranicznej Mołdawii, jaki chciał zapoczątkować Dodon, potwierdzał kierunek jego pierwszej oficjalnej wizyty w charakterze głowy państwa. Prezydent udał się w styczniu 2017 r. z wizytą właśnie do Rosji. Jest to przełomowe wydarzenie w relacjach Kiszyniów–Moskwa, bowiem była to pierwsza oficjalna wizyta prezydenta Republiki Mołdawii w Federacji Rosyjskiej od 2008 r. Mała intensywność kontaktów między decydentami mołdawskimi i rosyjskimi przed 2017 r. spowodowana była wcześniej zaznaczanym prozachodnim kursem Kiszyniowa i niechęcią do budowania ściślejszych powiązań z Moskwą. 17 stycznia 2017 r. Dodon spotkał się z Władimirem Putinem. Podczas rozmowy prezydenci dyskutowali o perspektywach rozwoju dwustronnej współpracy handlowo-gospodarczej i kulturalno-humanitarnej, jak i wciąż aktualnych problemach związanych przede wszystkim z kwestią Naddniestrza. W trakcie wspólnej konferencji prasowej, która odbyła się w tym samym dniu, Putin wskazywał, że Mołdawia jest ważnym partnerem Rosji w regionie i – mimo wcześniejszych nie najlepszych relacji – wizyta prezydenta Mołdawii stanie się pierwszym impulsem ku intensyfikacji współpracy. Należy zwrócić uwagę na słowa Dodona, będące świadectwem jego zdeterminowania w odbudowie przyjaznych relacji z Moskwą. Według prezydenta jego wybór potwierdził, że większość obywateli Mołdawii podziela jego wizję powrotu do strategicznego partnerstwa z Rosją oraz rozwiązywania konfliktu naddniestrzańskiego (Peregovory s Prezidentom 2017). Co więcej, już podczas tej wizyty prezydent Mołdawii wyraźnie ujawnił swój eurosceptycyzm, który zapowiadał chęć zdecydowanej reorientacji linii politycznej Kiszyniowa. W toku spotkania z przewodniczącą Rady Federacji Walentiną Matwijenko prezydent stwierdził, iż zbyt pośpiesznie podjęto decyzję

o podpisaniu umowy stowarzyszeniowej z UE i podjęcie starania w kierunku jej anulowania (Spiker SF provela 2017).

Wizja polityki zagranicznej prezydenta Dodona odpowiada oczekiwaniom rosyjskiego sojusznika, który dąży do zatrzymania Mołdawii w swojej strefie wpływów. Dowodem na podzielenie strategii geopolitycznej Moskwy jest inicjowanie przez prezydenta kroków mających zahamować relacje ze strukturami unijnymi. Prezydent zaapelował do urzędników europejskich o zamrożenie pomocy finansowej dla Mołdawii w wysokości 100 mln euro. Jak argumentował Dodon, choć Kiszyniów otrzymał wydatną pomoc ze strony zachodnich sojuszników, to była ona motywowana względami geopolitycznymi w celu utrzymania przy władzy oligarchicznego rządu, a nie aby poprawić jakość życia obywateli (Dodon otkazalsya ot 2017). Te słowa odnoszą się do decyzji Parlamentu Europejskiego, który ostatecznie wstrzymał dotacje dla Mołdawii do czasu zakończenia prac Komisji Weneckiej w sprawie projektu zmian w systemie wyborczym, budzących wiele wątpliwości. Podnoszone są głosy, że mają jedynie zapewnić mandaty Partii Demokratycznej w wyborach parlamentarnych, które zostaną przeprowadzone w 2018 r. Można też nadmienić, że jeszcze w 2016 r. prezydent nakazał usunięcie flagi UE ze swojej rezydencji. Należy to traktować jako symbol nieprzychylności nowej głowy państwa względem dotychczasowego kursu Mołdawii. Kolejną, po integracji z UE, kwestią problematyczną na linii Moskwa–Kiszyniów była potencjalna partycypacja Mołdawii w NATO. Szef MSZ Rosji Siergiej Ławrow wskazywał w 2014 r., że jeżeli Mołdawia będzie chciała odstąpić od swojej polityki pozostawania poza blokami polityczno-wojskowymi, to mieszkańcy Naddniestrza będą mieli prawo zdecydować o swojej przyszłości (Ławrow: jeśli Mołdawia 2014). Chociaż status neutralności jest oficjalnie zapisany w art. 11 mołdawskiej konstytucji, to intensywna kooperacja państwa z zachodnimi partnerami niepokoiła rosyjskich decydentów. Tendencje separatystyczne regionu naddniestrzańskiego były wykorzystywane jako instrumentarium pozwalające wywierać presję na Kiszyniów oraz uniemożliwiające pełne włączenie tego państwa w aktywny dialog z Zachodem. Zainicjowana prorosyjska linia polityczna Dodona zminimalizowała obawy Moskwy o włączenie Mołdawii w strefę oddziaływania NATO. Prezydent niejednokrotnie podkreślał swój zdecydowany sprzeciw wobec uczestnictwa Kiszyniowa w strukturach NATO. W trakcie spotkania z przewodniczącym Dumy Państwowej Władimirem Wołodinem (maj 2017) Dodon wymienił wśród kwestii niepodlegających żadnym negocjacjom i ustępstwom ze strony mołdawskiej status neutralności Mołdawii, akcentując, że członkostwo w NATO jest kategorycznie niedopuszczalne (Prezident Dodon: Moldaviya 2017). Co więcej, prezydent podejmuje działania w celu zabezpieczenia przestrzegania tej zasady. Według głowy państwa zapisy konstytucyjne są niewystarczające, dlatego promuje konieczność uchwalenia odrębnej ustawy o międzynarodowej neutralności Mołdawii. Miałoby to wzmocnić respektowanie wyboru Kiszyniowa przez społeczność międzynarodową. Już w lutym 2017 r. została wystosowana propozycja,

aby przedstawiciele NATO podpisali dokument, w którym potwierdzą poszanowanie neutralności Mołdawii. Ze względu na dynamicznie zmieniającą się sytuację w regionie same deklaracje państw członkowskich NATO są, w optyce mołdawskiej, niewystarczające. Oficjalny dokument, na łamach którego członkowie społeczności międzynarodowej uznałyby neutralność Mołdawii, zakończyłby dywagacje na temat możliwości włączenia tego państwa do jakiegoś zorganizowanego sojuszu wojskowego. Dodon zwrócił też uwagę na fakt, iż taki krok pomógłby w zdynamizowaniu negocjacji dotyczących Naddniestrza (Grishin 2017).

Eurosceptycyzm i antyzachodniość z jednej strony oraz otwarcie i deklarowana chęć odbudowy strategicznego sojuszu z Federacją Rosyjską z drugiej wpłynęły na zintensyfikowanie relacji na najwyższych szczeblach władzy między Kiszyniowem a Moskwą. Prezydent Dodon spotkał się z rosyjskimi decydentami również w marcu i maju 2017 r. Wizyty nie stanowiły jedynie wyrazu dążenia do budowy wizerunku przyjaznych relacji łączących państwa, ale przyczyniły się do uzyskania realnych korzyści przez Kiszyniów. Jak już wspomniano, w odwecie za podpisanie umowy stowarzyszeniowej z UE Rosja utrudniała aktywność Mołdawian na rosyjskim rynku pracy. Szacuje się, że 250 tys. migrantów zarobkowych miało problemy ze służbami migracyjnymi. Jedną z najważniejszych implikacji marcowych rozmów Putin–Dodon było przedłużenie okresu amnestii migracyjnej dla obywateli Mołdawii do 12 maja 2017 r. Wcześniejsze ustalenia zakładały, że migranci zarobkowi będą mieli 3 tygodnie od 1 marca na uregulowanie kwestii formalnych swojego pobytu, dzięki czemu udało się załatwić tę sprawę ok. 10 tys. osób (Period legalizatsii dlya 2017). Z kolei trzecia wizyta Dodona związana była z obchodami Dnia Zwycięstwa. Prezydent przybył do Moskwy na zaproszenie swojego odpowiednika w Rosji i wziął udział w uroczystościach na Placu Czerwonym. Warto zwrócić uwagę, iż dzień po obchodach Izba Kontroli Konsumenckiej zezwoliła na eksport 20 gatunków wina z Mołdawii do Rosji. Obserwowane łagodzenie rosyjskich sankcji potwierdzają dane statystyczne dotyczące wymiany handlowej między państwami w I kwartale 2017 r. Eksport mołdawskich produktów do Federacji Rosyjskiej wzrósł o 42%, a w ciągu pierwszych dwóch miesięcy odnotowano 5-krotny wzrost eksportu wina. Według prezydenta Mołdawii jest to efekt odradzania się strategicznego partnerstwa z Rosją (Eto tretiy vizit 2017). Intencją mołdawskiej administracji jest postęp w znoszeniu rosyjskich sankcji. W tym zakresie osiąga ona efekty. Warto wspomnieć o sukcesie przedstawicieli prezydenta ds. ekonomii (Elena Gorelova) i rolnictwa (Ion Perju) podczas wizyty w Moskwie (czerwiec 2017). Dzięki ich staraniom udało się wypracować porozumienie w sprawie wizytacji w Mołdawii urzędników z Federalnej Służby Nadzoru Weterynaryjnego i Fitosanitarnego, którzy zdecydują o kolejnym rozszerzeniu listy mołdawskich producentów mogących dostarczać swoje produkty na rosyjski rynek (Rabochaya poyezdka 2017).

Chociaż zmiana personalna na najwyższym szczeblu władzy w Mołdawii wpłynęła na intensyfikację przyjaznych stosunków z Federacją Rosyjską, warto jednak

przeanalizować, czy ocieplenie relacji przyczyniło się do postępów w rozwiązaniu dwóch ważnych problemów: kwestii naddniestrzańskiej oraz problemu granicy mołdawsko-ukraińskiej.

2. Intensyfikacja relacji mołdawsko-rosyjskich a problem Naddniestrza

Naddniestrze jest regionem Mołdawii położonym na lewym brzegu Dniestru oraz obejmuje prawobrzeżne miasto Bendery i tereny sąsiednie. Obszar ten zdecydowanie różni się od pozostałych części państwa: dominuje ludność słowiańska¹, centralną pozycję zajmuje język rosyjski (który jest jednym z języków urzędowych Naddniestrza), mieszkańcy wykazują tożsamość rosyjską, region ten nie posiada więzów z historyczną Besarabią, w przeciwieństwie do prawobrzeżnej Mołdawii – jest bardzo uprzemysłowiony. Naddniestrze przejawiało silne tendencje separatystyczne, których kulminację stanowiła pięciomiesięczna wojna w 1992 r. (marzec–lipiec). Ze względu na słabe przygotowanie Kiszyniowa oraz włączenie się do wojny po stronie Tyraspolu 14. rosyjskiej armii stacjonującej w Benderach zwycięstwo odniosła strona naddniestrzańska. Zgodnie z porozumieniem zawartym między belligerentami (21.07.1992) powołano rosyjskie siły pokojowe, mające zagwarantować przestrzeganie uzgodnionych warunków pokoju. Na obszarze zbuntowanego regionu pozostała też 14. armia w okolicach Benderów tzw. Grupa Operacyjna Wojsk Rosyjskich (Miarka, 2016, 232). Nieuznawana przez społeczność międzynarodową Naddniestrzańska Republika Mołdawaska (NRM) funkcjonuje od lat 90. XX w. jako suwerenny podmiot względem Kiszyniowa, posiadający wszelkie atrybuty państwowości.

NRM nie mogłaby funkcjonować bez wydatnej pomocy Rosji. Moskwa postuluje traktowanie Kiszyniowa i Tyraspolu jako równoprawnych podmiotów w negocjacjach mających ostatecznie rozstrzygnąć problem naddniestrzański. Rozmowy prowadzone w formacie 5+2², mają pozwolić na wspólne wypracowanie przez strony rozwiązań umożliwiających ponowną reintegrację tego obszaru w sposób pokojowy. Jednak promowanie identycznego statusu Mołdawii i Naddniestrza podczas rokowań, daje *quasi*-państwu prawo weta w procesie negocjacyjnym, dzięki czemu nadal może istnieć jako odrębna jednostka (Kosienkowski 2008, 10). Ponadto cała sfera społeczna parapaństwa jest na stosunkowo wysokim poziomie dzięki wsparciu Federacji Rosyjskiej. Dzięki dotacjom celowym m.in. finansuje sektor edukacyjny, umożliwia

¹ Zgodnie z ostatnim spisem ludności, przeprowadzonym przez władze tego parapaństwa, liczba mieszkańców wynosi 476 tys., a struktura etniczna wygląda następująco: Rosjanie (29,1%), Mołdawianie (28,6%), Ukraińcy (22,9%), Bułgarzy (2,4%), Gagauzi (1,1%), Białorusini (0,5%), inne (1,4%). Należy zaznaczyć, że 14% społeczeństwa nie zaznaczyło żadnej narodowości. Co interesujące, pierwszy raz część osób wskazała swoją identyfikację narodową jako „Naddniestrzanie” (0,2%). Zob. Perepis' naseleniia (2017).

² Mołdawia, Naddniestrze, Rosja, Ukraina, OBWE i w roli obserwatorów – UE i USA.

rozbudowę infrastruktury, modernizację aparatury medycznej i unowocześnianie oddziałów w szpitalach czy budowę naddniestrzańskich przedszkoli. Szczególnie ważne dla ludności są rosyjskie dopłaty do emerytur, które mimo dotkliwych sankcji nałożonych na Moskwę w związku z trwającym konfliktem na Ukrainie, nadal są wypłacane. Obecnie, rosyjski dodatek do naddniestrzańskich emerytur wynosi 150 RUB miesięcznie (zob. Prodolzhayetsya wypłata rossiyskikh 2017). Oprócz tego NRM charakteryzuje mały rynek wewnętrzny, dlatego priorytetowe znaczenie dla gospodarki parapaństwa ma eksport. Najważniejszym partnerem handlowym separatystycznego regionu jest Rosja, z którą na relacje przypada 35–40% całego obrotu handlowego regionu (Całus, Kosienkowski i in. 2014, 41). Moskwa wspiera Naddniestrze z kilku powodów. Po pierwsze, w optyce rosyjskiej jest to obszar graniczny oddziaływania *Russkiego mira*, do którego przynależność jest akceptowana i wielokrotnie podnoszona przez administrację w Tyraspolu. Poza tym brak pełnej kontroli Kiszyniowa nad całością terytorium państwa stanowi skuteczną barierę przed integracją ze strukturami zachodnimi. Budowanie niezależności Naddniestrza jest narzędziem Moskwy pozwalającym utrzymać Mołdawię w swojej strefie wpływów. Rozwiązaniem kwestii naddniestrzańskiej, które satysfakcjonowałoby Rosję, byłaby federalizacja Mołdawii, lecz taką ewentualność odrzuciły prozachodnie władze państwa w toku rokowań.

Gesty Igora Dodona mogły rozbudzić oczekiwania rosyjskiego sojusznika względem podjęcia zdecydowanych działań przez Mołdawię w celu ostatecznego rozwiązania problemu Naddniestrza pomyślnie dla interesów Rosji. Dodon spotkał się z prezydentem parapaństwa Wadimem Krasnosielskim w Benderach (styczeń 2017). Było to pierwsze spotkanie na tak wysokim szczeblu od 8 lat, podczas którego prezydent Mołdawii zapowiedział przygotowanie planu uregulowania statusu Naddniestrza, możliwego do zaakceptowania przez obie strony. Bezsprzecznie Dodon wykazuje zupełnie inne podejście do sprawy Naddniestrza niż jego poprzednik. Podczas obszernego wywiadu udzielonego rosyjskiej gazecie „Komsomolskaja Prawda” prezydent zapytany o stanowisko wobec kwestii naddniestrzańskiej akcentował, że jest gotowy na kompromisy i – aby zjednoczyć państwo – popiera zachowanie autonomii Tyraspolu w ramach państwa mołdawskiego (w tym posiadania organów państwowych, flagi i hymnu) oprócz pewnych obszarów, które powinny być wspólne, np. siły zbrojne, system budżetowy czy granica. Co więcej, zaznaczył, że jest zwolennikiem federacyjnego ustroju państwowości i pozostania na lewym brzegu Dniestru sił pokojowych, do czasu uspokojenia sytuacji i zakończenia procesu zjednoczenia państwa (Grishin, 2017). Tak wyraźna deklaracja poparcia federalizacji jako modelu funkcjonowania państwowości nie powinna dziwić, gdyż partia socjalistyczna wysuwała pomysł federalizacji Mołdawii jako najlepszej możliwości rozwiązania problemu naddniestrzańskiego już w przeszłości, jednak została ona odrzucona przez prozachodnie siły polityczne. Prezydent postuluje przynajmniej specjalny status Naddniestrza w ramach Republiki Mołdawskiej, który umożliwi

poprawne funkcjonowanie państwa z poszanowaniem odrębności regionu, za wzór stawiając Gagauzję.

Choć wydaje się, że stanowiska Mołdawii i Rosji wobec problemu statusu Naddniestrza uległy przybliżeniu, to należy pamiętać, iż tę linię polityczną reprezentuje tylko prezydent oraz wspierająca go opcja polityczna i różni się ona od stanowiska mołdawskiego parlamentu, zdominowanego przez stronnictwa prozachodnie. Najlepszym przykładem rozdzwieku między organami państwowymi jest przegłosowanie decyzji o przyjęciu deklaracji parlamentu Republiki Mołdawskiej w sprawie wycofania sił rosyjskich z terytorium państwa. Deklaracja została uchwalona w rocznicę zakończenia pięciomiesięcznej wojny i ustanowienia porozumienia pokojowego (21.07.2017). W treści dokumentu wskazano, że nieustanna obecność rosyjskich sił zbrojnych we wschodniej części Mołdawii narusza zapisy konstytucji Republiki, szczególnie dotyczące integralności, suwerenności oraz statusu neutralności państwa, jak i jest wyrazem naruszenia norm prawa międzynarodowego. Wobec tego mołdawski parlament wezwał Rosję do wznowienia i zakończenia procedury wycofywania wojsk z terytorium Naddniestrza oraz usunięcia wszelkiej broni i amunicji. Oprócz tego wyrażono prośbę, aby rząd i prezydent wsparli wszystkimi możliwymi środkami przyjęcie przez RB ONZ rezolucji w sprawie wycofania rosyjskich wojsk, przebywających nielegalnie na obszarze państwa. Dostrzeżono też potrzebę reorganizacji dotychczasowego mechanizmu pokojowego w misję cywilną, posiadającą mandat międzynarodowy (Deklaratsiya Parlamenta Respubliki 2017). Dodon zdecydowanie potępił deklarację parlamentu, podobnie jak przedstawiciele separatystycznych władz. Warto zwrócić uwagę, że MSZ nieuznawanej Naddniestrzańskiej Republiki Mołdawskiej, w odpowiedzi na zarzuty mołdawskiego parlamentu, opublikowało wyniki badań opinii publicznej, przeprowadzonych od 16 czerwca do 5 lipca 2017 r. Według 92% respondentów obecna operacja pokojowa jest efektywna. Poza tym obecność sił pokojowych zdecydowanie wzbudza poczucie bezpieczeństwa u 78% badanych (odpowiedzi „raczej tak” udzieliło 14% ankietowanych), z kolei 73% osób stwierdziło, że wycofanie rosyjskich wojsk nie przyczyni się do rozwiązania mołdawsko-naddniestrzańskiego konfliktu (Aktual'naya sotsiologiya 2017). Przyniesione wielkości pokazują, że potencjalna realizacja postulatów parlamentu Republiki Mołdawii mogłaby implikować wzrost niepokoju w naddniestrzańskim społeczeństwie i przyczynić do destabilizacji regionu. Wydaje się, że władze w Kiszyniowie stoją przed ważnym wyzwaniem wypracowania jednolitego stanowiska wobec kwestii naddniestrzańskiej, gdyż zauważalne antagonizmy uniemożliwiają dalsze postępy w procesie negocjacyjnym. Strona mołdawska powinna skoncentrować wysiłki na stworzeniu wizji uregulowania statusu Naddniestrza, będącej ponad politycznymi podziałami na linii prezydent–parlament i rząd. To zadanie jest utrudnione ze względu na konieczność uwzględnienia znaczenia czynnika rosyjskiego, który jest kluczowy dla mieszkańców Naddniestrza.

3. Intensyfikacja relacji mołdawsko-rosyjskich a kwestia granicy mołdawsko-ukraińskiej

Nieuregulowany status Naddniestrza stwarza doskonałe warunki do rozwoju działalności przemysłowej, z której profity stanowią ważną część dochodu dla parapaństwa, ale też sąsiadującego z nim obwodu odeskiego, pełniącego rolę pośrednika tego procederu. Przez granicę mołdawsko(naddniestrzańsko)-ukraińską przemycane są różne produkty m.in. medykamenty, alkohol, papierosy, jednak szczególnie ważny jest handel bronią. Na terytorium Naddniestrza znajduje się magazyn radzieckiej broni (miasto Kołbasna), którego zapasy to zaopatrzenie m.in. dla ukraińskich separatystów z Doniecka i Ługańska. Tyraspol stanowi ważny komponent trwającej wojny na wschodzie Ukrainy. Według Kijowa Moskwa może wykorzystać położenie geograficzne parapaństwa, aby zdestabilizować okręg odeski, który jest jednym z niestabilnych obszarów Ukrainy, mogących przejawiać podobne tendencje co Donbas. Warto też podkreślić, że Naddniestrzanie również zasilają szeregi oddziałów separatystów (Miarka 2016, 233–234). Administracja ukraińska podjęła działania w celu zminimalizowania ryzyka kooperacji sił rosyjsko-naddniestrzańskich w Odessie, m.in. ograniczenie przekraczania granicy mężczyzn w wieku 16–65 lat, posiadających rosyjski paszport (maj 2014), wypowiedzenie umów wojskowych z Rosją, w tym zezwalających na tranzyt rosyjskich sił z Rosji do Mołdawii, w celu odcięcia drogi do Naddniestrza (maj 2015), jak i rozmieszczenie sił ukraińskich wzdłuż granicy. Z kolei Kiszyniów zmniejszył możliwość przemieszania się osób mieszkających w Naddniestrzu, posiadających rosyjski paszport do Rosji. Zainicjowana blokada mocno uderzyła w gospodarkę *quasi*-państwa (Miarka 2016, 235).

Strona mołdawska zdynamizowała współpracę z Ukrainą w celu uszczelnienia granicy mołdawsko-ukraińskiej. W listopadzie 2015 r. państwa podpisały protokół o wspólnej kontroli przejścia granicznego Pierwomajsk–Kuczurgan na granicy naddniestrzańsko-ukraińskiej, a temat punktu kontrolnego był głównym tematem spotkania premiera Republiki Mołdawii Pavla Filipa z prezydentem Ukrainy Petrem Poroszenko podczas jego wizyty w Kijowie (luty 2017). Gotowość Kiszyniowa do podjęcia działań w kierunku przejścia kontroli nad granicą przy pomocy ukraińskiego partnera potwierdził wicepremier Mołdawii Gieorgij Belan podczas wizyty na przejściu, jednocześnie zapowiadając jego uruchomienie w IV kwartale 2017 r. (Novyyi konflikt: Ukraina 2017). Decyzja o budowaniu wspólnych punktów kontroli granicznej wpłynęła na wzmocnienie napięcia w relacjach Kiszyniów–Moskwa oraz Kiszyniów–Tyraspol. Duma Państwowa FR zaapelowała 7 lipca 2017 r. do władz w Kijowie i rządu w Kiszyniowie o niewywieranie presji na Naddniestrze i powstrzymanie się od organizacji jego blokady. Jak akcentowano, działania mołdawsko-ukraińskie stanowią realne zagrożenie dla stabilności, dobrobytu i bezpieczeństwa mieszkańców Naddniestrza, w tym mieszkających na jego obszarze obywateli

rosyjskich (Gosduma prizwała Kishinev 2017). Pomimo wyraźnego zaniepokojenia Moskwy na pierwszym z planowanych 13 wspólnych punktów granicznych na naddniestrzańskim odcinku granicy na przejściu Pierwomajsk–Kuczurgan została oficjalnie uruchomiona odprawa graniczna 17 lipca 2017 r. Według Tyraspolu punkt powstał z naruszeniem uzgodnień zawartych w toku negocjacyjnym i ma za zadanie pogłębić izolację Naddniestrza. Administracja parapaństwa obawia się, że kontrola będzie negatywnie oddziaływała na swobodny przepływ osób towarów i dotknie priorytetowego sektora eksportu. Jeszcze przed uruchomieniem punktu minister rozwoju gospodarczego NRM Siergiej Obołonik wskazywał, że straty dla gospodarki z tytułu kontroli wyniosą 38 mln dol. Oprócz tego Tyraspol akcentuje obecność mołdawskich sił, które pojawiają się na obszarze Naddniestrza i mogą podejmować działania prowokacyjne, godząc w bezpieczeństwo regionu. Wobec tego decydenci nie wykluczają zwrócenia się do Moskwy o zwiększenie obecności jej sił na obszarze parapaństwa (W razie konfliktu Naddniestrze 2017). Dodon stara się załagodzić narastający konflikt między Mołdawią a Rosją i Naddniestrzem w kwestii monitorowania granicy, przedstawiając umiarkowane stanowisko wobec tego przedsięwzięcia. Prezydent nie odrzuca możliwości zamknięcia wspólnego punktu kontroli, jeżeli ta działalność spowoduje straty ekonomiczne regionu, jednocześnie podkreślając sprzeciw wobec wykorzystywania środków, które pogorszą sytuację finansową Naddniestrza (Dodon poobeshchal zakryt' 2017). Mimo pojednawczej retoryki Dodona należy stwierdzić, że bez wsparcia parlamentu i rządu nie jest możliwe, aby doprowadził on do reorganizacji polityki Kiszyniowa względem granicy mołdawsko-ukraińskiej. Współpraca graniczna, która ma wzmocnić bezpieczeństwo Ukrainy i umożliwić sprawowanie pełnej kontroli nad granicą przez Kiszyniów, paradoksalnie może stanowić czynnik obniżający bezpieczeństwo Mołdawii. Taka obecność służb mundurowych państwa niesie ryzyko wzmocnienia napięć w społeczeństwie naddniestrzańskim, dodatkowo motywowanych pogarszającą się sytuacją gospodarczą, co może doprowadzić do wystąpień społecznych wobec Kiszyniowa i głośniejszego podnoszenia haseł separatystycznych. Z pewnością w obronę przetrwania i dobrobytu Tyraspolu zaangażowana byłaby Moskwa, co oznaczałoby ponowne zahamowanie relacji rosyjsko-mołdawskich.

4. Koniec polityki odnawiania strategicznego partnerstwa?

Wzrost napięcia w relacjach mołdawsko-rosyjskich

Pomimo pewnych oznak odbudowy stosunków mołdawsko-rosyjskim dzięki staraniom prezydenta Dodona należy wskazać, iż dostrzegalny jest ponowny wzrost napięcia między państwami. W maju 2017 r. władze Mołdawii wydały z państwa pięciu dyplomatów rosyjskich, uznając ich za osoby niepożądane. Decyzja

ta objęła osoby, które były już wcześniej podejrzewane o działalność na szkodę państwa mołdawskiego, m.in. szpiegostwo. W odwecie, strona rosyjska wydalila pięciu pracowników mołdawskiej ambasady w Moskwie. Dalsze działania poczynione przez decydentów mołdawskich w lipcu 2017 r. tylko zaostrzyły konflikt dyplomatyczny z Rosją i ukazują usztywnienie stanowiska rządu wobec polityki odnowienia relacji, promowanej przez prezydenta. Służby graniczne zatrzymały na lotnisku w Kiszyniowie grupę rosyjskich artystów, mających wystąpić podczas obchodów 25-lecia operacji pokojowej w Naddniestrzu. Funkcjonariusze tłumaczyli, że rosyjscy obywatele nie podali celu wizyty, dlatego odmówiono im możliwości wjazdu na obszar Mołdawii. Wydarzenie to spowodowało poruszenie w Moskwie. Wicepremier Dmitrij Rogozin poprosił pracowników ambasady Rosji w Mołdawii o wyjaśnienie szczegółów tego incydentu. Prezydent Dodon wskazywał, że te działania są celowymi prowokacjami mającymi zniwelować jego wysiłki na rzecz odnowienia relacji Kiszyniów–Moskwa (Prezident Moldavii nazwał 2017).

Kontrowersje również wywołały kroki Rumunii związane z wizytą premiera Rogozina w Kiszyniowie, zaplanowanej na 29 lipca. Rogozin miał spotkać się z Dodonem oraz wziąć udział w uroczystościach związanych z rocznicą zainicjowania operacji pokojowej w Naddniestrzu. Do wizyty jednak nie doszło, gdyż Bukareszt odmówił zgodny na przelot przez rumuńską strefę powietrzną samolotu z rosyjską delegacją na pokładzie. Decyzja argumentowana była tym, iż w składzie delegacji znajduje się osoba objęta sankcjami UE w związku z konfliktem ukraińskim, chodziło o Rogozina będącego przedstawicielem prezydenta Putina ds. Naddniestrza. W związku z tym incydem wicepremier wskazywał, że Rosja przygotowuje sankcje wobec osób odpowiedzialnych za zawrót samolotu, jak wyraził się: „Sztuczka rumuńskiego i mołdawskiego rządu wymaga dokładnej analizy” (Rossiya gotovit sanktsii 2017). Apogeum tej sytuacji stanowiło uznanie przez mołdawski rząd rosyjskiego wicepremiera za *persona non grata* i zakazanie wjazdu na terytorium Mołdawii. Posunięcie to było argumentowane m.in. negatywnymi wypowiedziami polityka pod adresem mołdawskich władz. Warto zwrócić uwagę, iż wcześniej Rogozin w wywiadzie dla mołdawskiej telewizji NTV oskarżał lidera prozachodniej Partii Demokratycznej Vlada Plahotniuka o zaaranżowanie tego wydarzenia. Co więcej, wicepremier twierdził, że przez tę prowokację Mołdawia straciła miliony dolarów, bowiem wizyta w Kiszyniowie miała być okazją do spotkania z przedstawicielami mołdawskiego rządu i sformułowania propozycji współpracy gospodarczej (Moldaviya ob”yavila Rogozina 2017). Uniemożliwienie wizyty zniwelowało szanse na zawarcie kolejnych korzystnych dla Mołdawii umów w tym sektorze i niewykorzystanie chęci otwarcia rosyjskiego rynku na mołdawskie towary, które zostało wypracowane dzięki staraniom prezydenta i jego administracji.

Napięcia dyplomatyczne, które opanowały relacje mołdawsko-rosyjskie zaskoczyły opinię międzynarodową i bezsprzecznie powinny być odbierane jako wyraz wzrostu asertywności rządu mołdawskiego, zdominowanego przez opcje

prozachodnie wobec koncepcji budowania strategicznych relacji z Federacją Rosyjską. Mimo deklarowania przez rząd chęci normalizacji stosunków z Moskwą dominująca Partia Demokratyczna stara się pokazać przez takie zachowanie lojalność wobec Zachodu i tym samym uzyskać poparcie dla swojej działalności. W przypadku gdy Mołdawia jest obszarem niezwykle istotnym zarówno w geopolityce Rosji, jak i państw zachodnich, nie jest możliwe pogodzenie obu kierunków polityki zagranicznej Kiszyniowa, gdyż obie opcje oczekują od mołdawskich decydentów opowiedzenia się po jednej ze stron. Sukces Dodona w wyborach prezydenckich był m.in. efektem zmęczenia społeczeństwa aferami korupcyjnymi, w które uwikłani byli czołowi politycy prozachodnich partii politycznych³ oraz brakiem radykalnych zmian w sytuacji gospodarczej państwa, mimo otrzymywanej pomocy od europejskich sojuszników. Wobec rozczarowania proeuropejskimi siłami politycznymi Igor Dodon wzmacnia swoją popularność, zbliżając Mołdawię do Federacji Rosyjskiej, co przynosi łatwo zauważane przez wyborców korzyści. Dlatego celem proeuropejskich sił rządowych jest zahamowanie wzmacniania dialogu z Moskwą, co zachwieje pozycją Dodona, a tym samym obniży zainteresowanie elektoratu programem socjalistów przed zbliżającymi się wyborami parlamentarnymi w 2018 r.

5. Podsumowanie

Wybór na prezydenta Mołdawii Igora Dodona, wywodzącego się z partii socjalistycznej, spowodował polepszenie relacji z Federacją Rosyjską, czego dowodzi m.in. intensyfikacja spotkań na najwyższych szczeblach władzy, łagodzenie sankcji gospodarczych i ożywienie wymiany handlowej. Jednym z priorytetowych celów polityki prezydenta jest powrót Kiszyniowa do strategicznego partnerstwa z Moskwą, co zostało zaaprobowane przez rosyjskich decydentów ze względu na antyzachodniość wykazywaną przez Dodona oraz podzielenie stanowiska Rosji w wielu fundamentalnych kwestiach, np. rozwiązanie problemu naddniestrzańskiego. Działania podjęte przez prezydenta wpływają na wzrost jego popularności wśród mołdawskiego społeczeństwa, zmęczonego nieefektywną działalnością sił prozachodnich, uwikłanych w liczne afery korupcyjne. Bezspornie mołdawska polityka zagraniczna charakteryzuje się rozwarstwieniem i brakiem spójnej strategii, wyznaczającej kompleksową wizję racji stanu, która jednoczyłaby elity polityczne, bez względu na przynależność partyjną. Ta nieprawidłowość ujawnia się zdecydowanie w podejściu do Rosji. Z jednej strony rozwijana jest prorosyjska linia polityczna

³ Wystarczy wspomnieć o kradzieży w 2014 r. 1 mld dol. z trzech mołdawskich banków (co stanowi 1/8 PKB państwa), w którą zaangażowany był m.in. były premier Mołdawii Vlad Filat. W czerwcu 2016 r. został skazany na 9 lat pozbawienia wolności w związku z zarzutami korupcji. Zob. Eks-premier Moldavii (2016).

przez prezydenta i jego zaplecze polityczne, mająca na celu zacieśnienie sojuszu z Moskwą we wszystkich sferach współpracy, z drugiej – koalicja rządząca nie ustaje w dążeniu do włączenia Mołdawii w orbitę oddziaływania struktur unijnych, chcąc pozyskać wsparcie podmiotów zachodnich w tej kwestii. Potwierdza to chęć zminimalizowania wpływu Rosji na sytuację wewnętrzną Mołdawii (deklaracja w sprawie wycofania sił rosyjskich z Naddniestrza, kooperacja graniczna z Ukrainą) oraz wzrost napięcia dyplomatycznego (np. wydalenie rosyjskich dyplomatów czy uznanie wicepremiera Rogozina za *persona non grata*). Warto też pamiętać o polityce wewnętrznej Mołdawii. Siły prozachodnie starają się uniemożliwić prezydentowi dalszy rozwój przyjaznych stosunków z decydentami w Moskwie, aby osłabić pozycję Partii Socjalistów przed wyborami parlamentarnymi, które mają odbyć się jesienią 2018 r. W przypadku sukcesu socjalistów prezydent Dodon zyska realne wsparcie dla swoich inicjatyw politycznych. Zdominowanie parlamentu przez opcję prorosyjską wpłynie na stworzenie bardziej harmonijnej linii politycznej względem Moskwy, co z pewnością na nowo ożywi koncepcję ustanowienia strategicznego partnerstwa. Dla Europy Zachodniej oznacza to zmniejszenie oddziaływania na Kiszyniów i ochłodzenie relacji. Przyszłe wybory parlamentarne mogą okazać się momentem kluczowym w polityce Mołdawii, wyznaczającym kierunek, w którym będzie podążać to państwo, obecnie rozdarte między Zachodem a Rosją. W interesie UE jest umacnianie opcji prozachodnich, jednak wiąże się to z dylematem, bowiem oznacza w niektórych przypadkach kooperację z politykami o nietransparentnej reputacji, jak np. lider Partii Demokratycznej Vlad Plahotniuk, co może kłócić się z wartościami stanowiącymi fundament funkcjonowania europejskiej wspólnoty narodów.

Bibliografia

- Aktualnaya sotsiologiya (2017), Актуальная социология. Мнение населения Приднестровья о действующей миротворческой операции на Днестре. W: <<http://mfa-pmr.org/ru/Cxm>> [dostęp 7.09.2017].
- CALUS, K./KOŚCIENKOWSKI, M. i in. (2014), Naddniestrze. Historia – polityka – gospodarka. Poznań.
- Gosduma prizvala Kishinev (2017), Госдума призвала Кишинев и Киев отказаться от давления на Приднестровье. W: <<https://ria.ru/world/20170707/1498013347.html>> [dostęp 9.09.2017].
- GRISHIN, A. (2017), Президент Молдовы Игорь Додон: „Я опираюсь не на продажные элиты, а на народ”. W: <<https://www.kp.ru/daily/26686/3709860>> [dostęp 5.09.2017].
- Gruzija i Moldaviya (2014), Грузия и Молдавия подписали соглашение об ассоциации с ЕС. W: <<https://ria.ru/world/20140627/1013800599.html>> [dostęp 3.09.2017].
- Deklaratsiya Parlamenta Respubliki (2017), Декларация Парламента Республики Молдова о выводе российских вооруженных сил с территории страны. W: <<http://parlament.md/LinkClick.aspx?fileticket=P9ThFgFpkpk%3D&tabid=90&language=ro-RO>> [dostęp 7.09.2017].
- Dodon otkazalsya ot (2017), Додон отказался от денег Евросоюза. W: <<https://lenta.ru/news/2017/05/19/dodon/>> [dostęp 4.09.2017].

- Dodon poobeshchal zakryt' (2017), Додон пообещал закрыть украинско-молдавский КПП на границе Приднестровья. W: <<https://easdaily.com/ru/news/2017/07/24/dodon-poobeshchal-zakryt-ukrainsko-moldavskiy-kpp-na-granice-pridnestrovyya>> [dostęp 4.09.2017].
- Eks-prem'yer Moldavii (2016), Экс-премьер Молдавии Влад Филат приговорен к 9 годам тюрьмы. W: BBC <http://www.bbc.com/russian/news/2016/06/160627_filat_sentence> [dostęp 10.09.2017].
- Eto tretiy vizit (2017), „Это третий визит в этом году”. Игорь Додон снова отправился в Москву. W: <<http://newsmaker.md/rus/novosti/eto-tretiy-vizit-v-etom-godu-igor-dodon-snova-otpravilsya-v-moskvu-31248>> [dostęp 5.09.2017].
- Kommentariy Departamenta informatsii (2016), Комментарий Департамента информации и печати МИД России в связи с итогами президентских выборов в Молдавии. W: <http://www.mid.ru/web/guest/kommentarii_predstavatelya/-/asset_publisher/MCZ7HQmDqBY/content/id/2522685> [dostęp 3.09.2017].
- KOSIENKOWSKI, M. (2008), Federacja Rosyjska wobec Naddniestrza. W: *Analizy IEŚW*. 21.
- Ławrow: jeśli Mołdawia (2014), Ławrow: jeśli Mołdawia nie będzie neutralna, Naddniestrze ma prawo wyboru. W: <<http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/lawrow-jesli-moldawia-nie-będzie-neutralna-naddniestrze-ma-prawo-wyboru,479756.html>> [dostęp 7.09.2017].
- MIARKA, A. (2016), Stanowisko Polski wobec oddziaływania Federacji Rosyjskiej na bezpieczeństwo Mołdawii. W: Czornik, K./Lakomy, M./Stolarczyk M. (red.), *Stosunki Polski z mocarstwami w drugiej dekadzie XXI wieku*. Katowice, 229–246.
- Moldaviya ob. "yavila Rogozina (2017), Молдавия объявила Рогозина персоной нон грата в ответ на обвинения в адрес Плахотнюка. W: <<http://tass.ru/politika/4457598>> [dostęp 10.09.2017].
- Novyy konflikt: Ukraina (2017), Новый конфликт: Украина размещает силовиков Молдавии на границе с ПМР. W: <<https://regnum.ru/news/2243201.html>> [dostęp 9.09.2017].
- Peregovory s Prezidentom (2017), Переговоры с Президентом Молдовы Игорем Додоном. W: <<http://www.kremlin.ru/events/president/news/53742>> [dostęp 3.09.2017].
- Perepis' naseleniya (2017) Перепись населения ПМР. W: Новости Приднестровья <<http://newspmr.com/novosti-pmr/obshhestvo/15927>> [dostęp 4.09.2017].
- Period legalizatsii dlya (2017), Период легализации для молдаван в РФ продлен до 12 мая. W: <<http://www.presedinte.md/rus/comunicate-de-presa/perioda-de-legalizare-pentru-cetatenii-moldoveni-aflati-ilegal-pe-teritoriul-rusiei-a-fost-prelungita-pina-la-12-mai>> [dostęp 4.09.2017].
- Prezident Dodon: Moldaviya (2017), Президент Додон: Молдавия без НАТО, диалог с Приднестровьем. W: <<http://ukraina.ru/news/20170510/1018636357.html>> [dostęp 7.09.2017].
- Prezident Moldavii nazval (2017), Президент Молдавии назвал провокацией задержание российских артистов. W: <<https://www.kommersant.ru/doc/3368453>> [dostęp 9.09.2017].
- Prodolzhaetsya vyplata rossiyskikh (2017), Продолжается выплата российских надбавок к пенсиям. W: <http://ef-pmr.org/news/prodoljaetsya_vyiplata_rossiyskikh_nadbavok_k_pensiyam.html> [dostęp 5.09.2017].
- Rabochaya poyezdka (2017), Рабочая поездка и переговоры президентских советников в Москве приносят новые результаты. W: <<http://www.presedinte.md/rus/comunicate-de-presa/vizita-de-lucru-si-negocierile-de-la-moscova-ale-consilierilor-prezidentiali-aduc-noi-rezultate>> [dostęp 6.09.2017].
- Rossiya gotovit sanktsii (2017), Россия готовит санкции в отношении сорвавших визит Рогозина в Молдавию лиц. W: <<https://www.kommersant.ru/doc/3371690>> [dostęp 5.09.2017].
- Spiker SF provela (2017), Спикер СФ провела переговоры с новым президентом Молдавии. W: <<http://vmeste-rf.tv/news/194755/?setMobile=true>> [dostęp 5.09.2017].
- W razie konfliktu (2017), W razie konfliktu Naddniestrze zwróci się do Rosji o pomoc. W: <<https://pl.sputniknews.com/swiat/201705185486056-Naddniestrze-zwroci-sie-o-pomoc-do-Rosji>> [dostęp 8.09.2017].

